

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 338.91

Андрущенко Н.О.
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ, КОРПОРАЦІЯ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ У ВИБОРІ СТРАТЕГІЙ УПРАВЛІННЯ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВІСТІ

BUSINESS MODEL CORPORATION AND THEIR SIGNIFICANCE IN THE SELECTION OF MANAGEMENT STRATEGIES IN THE FOOD INDUSTRY

АНОТАЦІЯ

У статті на підставі проведеного дослідження зроблена спроба розкрити суть бізнес-моделі та її значення для ефективного управління підприємствами харчової промисловості. Наведено найбільш вдале, на думку автора, означення терміна «бізнес-модель», а також проведено аналіз основних підходів до визначення такого важливого поняття, як «корпорація». Звернуто увагу на одну з головних умов стабільної ефективної діяльності корпорації – об'єднання капіталу та диверсифікацію виробництва. Перераховано переваги корпоративних структур, які сприяють широкому їх поширенню.

Ключові слова: корпорація, корпоративна бізнес-структура, інтеграція, синергетичний ефект, трансакційні витрати, бізнес-модель.

АННОТАЦИЯ

В статье на основании проведенного исследования предпринята попытка раскрыть суть бизнес-модели и ее значение для эффективного управления предприятиями пищевой промышленности. Приведено наиболее удачное, по мнению автора, определение термина «бизнес-модель», а также осуществлен анализ основных подходов к определению такого важного понятия, как «корпорация». Обращено внимание на одно из главных условий стабильной эффективной деятельности корпорации – объединение капитала и диверсификацию производства. Перечислены преимущества корпоративных структур, способствующих широкому их распространению.

Ключевые слова: корпорация, корпоративная бизнес-структура, интеграция, синергетический эффект, трансакционные издержки, бизнес-модель.

ANNOTATION

The article based on the study attempted to reveal the essence of the business model and its importance for the effective management of enterprises in the food industry, of the most successful, according to the authors, the definition of «business model», as the analysis of the main approaches to the definition of such important concepts as «Corporation», drawn attention to one of the main conditions for a stable of effective activity of the corporation - the union of capital and diversification of production, are the benefits of corporate structures to facilitate their wider dissemination.

Keywords: corporation, corporate business structure, integration, synergies, transaction costs, the business model.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання саме підвищення ефективності діяльності підприємств харчової промисловості великою мірою визначається рівнем організації виробництва на всіх стадіях технологіч-

ного циклу в кожній галузі окремо. При цьому особливе значення мають розвиток і вдосконалення різних форм кооперації, що визначають узгоджену, ритмічну, безперервну і цілеспрямовану діяльність усіх ланок (галузей) харчової промисловості.

Ми впевнені, що лише створення товару належної якості зможе забезпечити ефективне та стабільне функціонування підприємства, дасть змогу утримувати йому конкурентні позиції, але при цьому необхідно розуміти, що лише творча праця, націленість на врахування пріоритетів споживачів сприятимуть цьому. Вся робота підприємства повинна бути націлена на пошук і реалізацію чогось нового, ефективного, що дасть йому змогу сформуванню та постійно розвивати свою бізнес-модель.

Нам імпонує думка дослідника Л. Довгань, що бізнес-модель підприємства – це сукупність елементів, які характеризують принципову, відмінну від конкурентів логіку його функціонування на основі використання ключових компетенцій для максимально ефективного розподілу стратегічних ресурсів у системі бізнес-процесів із метою створення продукту/послуги, що відповідає пріоритетам споживачів [4].

Розуміння сутності терміна «бізнес-модель» та визначення її ключових аспектів є теоретичним підґрунтям для корпоративного управління та розробки нових інструментів розвитку стратегій підприємства, спрямованих на підвищення ефективності його функціонування в трансформаційних умовах господарювання.

Уперше термін «бізнес-модель» було застосовано для аналізу діяльності компаній, що працюють на ринку електронної торгівлі. Подальше трактування даного поняття зумовило можливість його застосування у стратегічному управлінні підприємств, що функціонують у різних галузях економіки. У межах теорії стратегічного управління концепція бізнес-моделі все активніше використовується в сегменті компа-

ній харчової промисловості, однак це супроводжується наявністю великої кількості негативних чинників, які посилюють нестабільність та невизначеність усіх учасників ринку.

Найбільш привабливою формою інтеграції в харчовій промисловості, на нашу думку, є саме корпорації. Вони безпосередньо впливають на збільшення інвестицій в економіку держави як із внутрішніх джерел, так і з інших держав, тому проблема розвитку корпоративних структур для національної економіки має надзвичайно важливе значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з розвитком корпоративних структур, у тому числі щодо поняття «корпорація», були досліджені та відображені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: В.В. Андропова [1], І. Ансоффа [2], В.І. Бірюкова, О.М. Вінник, Дж.К. Гелбрейта, М.І. Книша, В.М. Кравчука, Л.М. Лозовського [6], Т. Петерса [9], Т.Ф. Рябової [3], Б.А. Райзебрга, Х. Роберта та ін. У своїх роботах автори сформулювали основні підходи до визначення суті інтеграції, форм інтегрованих корпоративних структур, дослідили їх особливості, проблеми розвитку та існування. Але питання щодо формування корпорацій як моделі ефективного бізнесу, особливо в харчовій промисловості, залишається актуальним і розкритим недостатньо мірою.

Мета статті полягає у дослідженні переваг, недоліків, особливостей формування корпоративних структур в Україні та стратегії розвитку сучасної великої корпоративної структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як показує досвід роботи, у ринковій економіці підприємство або організація будь-якої організаційно-правової форми являє собою відокремлений виробничо-комерційний об'єкт, який об'єднує безліч соціально-економічних, фінансових, трудових процесів і зв'язків, що забезпечують отримання прибутку через вплив великої кількості чинників діяльності. Властивості наведеної сукупності відповідають економічній

сутності корпоративної форми господарювання, у засади діяльності якої покладено принцип створення постійних або тимчасових договірних структур. Консолідація зусиль такого роду структур заснована на об'єднанні капіталів, єдності спільних інтересів, паралельно-послідовному методі взаємодії власників і працівників, що забезпечують досягнення поставлених єдиних цілей для всього структурного господарства (інтегрованого утворення). У сучасних умовах найбільш поширеною і значущою формою організації великого підприємництва стає корпорація, пов'язана з акціонерним співвласництвом багатьох осіб.

Нам імпонує думка В.В. Андропова, який зазначає, що в сучасному значенні це поняття, як правило, означає оптимальну форму організації великомасштабного виробництва товарів і послуг в умовах ринкової економіки [1]. Аналіз основних підходів до визначення поняття «корпорація» подано у таблиці 1.

В умовах зростання невизначеності економіки першорядного значення для підприємств набуває побудова ефективної бізнес-моделі, яка б давала повне уявлення про хід реалізації всіх бізнес-процесів підприємства та фактичні результати його діяльності, а в умовах фінансової кризи та зростання конкуренції забезпечувала б стійкість, ліквідність та ефективність діяльності підприємства на оперативному і стратегічному рівнях, урахувавши, що будь-яке підприємство є об'єктом ринкових відносин, спряма б підвищенню рівня його ринкової капіталізації.

У межах теорії стратегічного управління концепція бізнес-моделі все активніше використовується для оцінювання стійкості компанії харчової промисловості, де слід урахувати низку особливостей цього виду економічної діяльності.

Отже, сучасна корпорація – це об'єднання промислових, комерційних, транспортних, науково-технічних, збутових, маркетингових, інформаційно-аналітичних, моніторингових,

Таблиця 1

Аналіз основних підходів до визначення поняття «корпорація»

Автор	Визначення
І. Ансофф [2]	Корпорація – це форма організації підприємницької діяльності, що передбачає часткову власність, юридичний статус і функції управління у верхньому ешелоні професійних управлінців, що працюють за наймом
Н.Н. Жерноклеєв [5]	Корпорація – це, з одного боку, суспільство, союз, група осіб, що об'єднані спільними професійними чи становими інтересами, а з іншого – форма організації підприємницької діяльності, що передбачає зосередження функцій управління підприємством у руках менеджерів
Л.С. Довгань, В.В. Пастухова, Л.М. Савчук [4]	Корпорацію розглядають як корпоративне підприємство, що створюється злиттям капіталів із метою отримання прибутку. До таких підприємств належать: акціонерні та неакціонерні господарські товариства, спільні підприємства, міжгосподарські підприємства. Корпоративне об'єднання – це холдинги та фінансово-промислові групи, головною метою яких є координація підприємницької діяльності її членів, забезпечення захисту їх прав, відстоювання загальних інтересів у різних органах
Л.М. Лозовський, Б.А. Райзеберг [6]	Корпорація – це об'єднання, акціонерна компанія, суспільство, які, як правило, відрізняються розвиненою структурою, а також форма міжнародних господарських зв'язків у галузі виробництва, науково-технічного співробітництва, пов'язаного з розвитком передових прийомів організації самого виробництва

інвестиційних, інноваційних, банківських та інших структур. Метою об'єднання цих організацій є формування погодженої політики зі спеціалізації та інтеграції виробництв, визначення обсягів випуску продукції, розділу сегментів ринку, розподілу та об'ємів інвестицій, кооперації в НДДКР, розробці та освоєнні інноваційних технологій. Відмінними ознаками корпорацій є їхні великі розміри, міжгалузевий і транснаціональний характер діяльності. Корпорації розвинутих країн організують масове виробництво на основі високих технологій, новітнього обладнання і наукової організації праці. Це дає змогу гігантам індустрії випускати широку номенклатуру виробів високої якості, продавати їх за низькими цінами, успішно конкурувати та навіть панувати на міжнародних ринках.

Глобальними формами розвитку та вдосконалення корпорацій, зростання масштабі виробництва та інтеграції капіталу корпорацій визнані концентрація через накопичення та розширене відтворення, а також злиття і поглинання компаній. Обидва напрями успішно використовуються в сучасному корпоративному формуванні, вони складають правову та організаційну основу. Перша форма інтеграції передбачає концентрацію акціонерного капіталу, залучення інвестицій для розширення виробництва та інтеграції фірм, а також внутрішньокорпоративних підрозділів і бізнес-систем. Політика злиття і поглинання дає змогу розширювати сферу діяльності, розвивати інтеграцію, мобілізувати синергетику конкурентних переваг і домагатися значних переваг. При цьому концентрація через накопичення відповідає зростанню корпорації з одночасним збільшенням суспільного виробництва і капіталу, а злиття веде переважно до перерозподілу обсягів виробництва між суб'єктами діяльності [8].

У процесі управління зростанням корпорацій вирішуються фінансові проблеми щодо залучення капіталів, оптимізуються організаційні структури і технологічні ланцюжки. Капітал залучається через емісію акцій і цінних паперів, капіталізацію прибутку, залучення банківських кредитів та інші дії. Проте не можна не визнати, що саме корпорації складають основу економічної та політичної могутності індустріально розвинених країн і конкурентоспроможності національних економік на світовому ринку. Переваги великих фірм полягають у тому, що тільки їм притаманне масове виробництво і широке впровадження досягнень науково-технічного прогресу, оскільки вони здатні на великі інвестиції та проведення серйозних наукових розробок. Великі корпорації характеризуються стійкістю, є дієвим інструментом внутрішнього та міжгалузєвого переливу капіталу, їх ніколи не ліквідують як дрібні і середні, а лише міняються власники. Однією з головних умов стабільної ефективної діяльності корпорації є об'єднання капіталу і диверсифікація виробництва.

Корпорація являє собою великий господарський організм національного або міжнародного масштабу, заснований на високому рівні усупільнення виробництва та капіталу. Це особлива форма організації підприємницької діяльності, що регламентується законодавством. «Корпорація, – писав О.В. Адинцев, – це широко розповсюджена в країнах із розвинутою ринковою економікою форма організації підприємницької діяльності, що передбачає приватну власність, юридичний статус і зосередження функцій управління в руках верхнього ешелону професійних керівників, які працюють за наймом» [7]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що корпорація – це складна соціально-економічна, виробничо-технологічна та організаційно комерційна система, що інтегрує різномірні ресурси, капітали, інтелект людей, основні фонди у вигляді окремих підприємств, які об'єдналися для здійснення спільної діяльності та досягнення загальної мети.

Для сучасних великих диверсифікованих вітчизняних корпорацій характерна олігопольна форма конкуренції, коли в ній створюються стратегічні господарські одиниці, які відіграють визначальну роль у розвитку корпорації. Вони визначають умови підтримки такого підприємницького клімату, який формує дух підприємництва в усіх структурах корпорації, що впливають на загальні результати діяльності компанії в цілому. Конкуренція в корпорації виступає як специфічний внутрішньофірмовий механізм зіставлення якості інноваційних товарів, технологій, менеджменту, маркетингу. Великі корпорації сприяють зниженню трансакційних витрат, що слугує одним із джерел отримання підприємницького доходу. Реалізація цього джерела можлива при відповідності структури управління трансакціями стратегії підприємства; постійному удосконаленню, коригуванню контрактних відносин між структурами корпорації.

Широке поширення корпоративних структур пов'язано також із нижченаведеними її перевагами, а саме:

1. Це одна з найбільш ефективних форм організації бізнесу з точки зору залучення фінансового капіталу. Корпораціям притаманний унікальний спосіб укладення інвестицій, накопичуваних шляхом продажу акцій та облигацій, що дає змогу залучати заощадження численних домашніх господарств.

2. Фінансування шляхом продажу цінних паперів має також певні переваги для їх покупців. По-перше, домогосподарства в цьому випадку можуть брати участь у прийнятті управлінських рішень і розраховувати на певну грошову винагороду. При цьому вони можуть не брати активну участь в управлінні підприємством. По-друге, окрема фізична особа має можливість розподіляти ризик, купуючи цінні папери кількох корпорацій. По-третє, зазвичай

власники цінних паперів корпорацій вільно розпоряджаються своїми вкладами.

3. Власники корпорації в разі кризи або банкрутства ризикують тільки тією сумою, яку вони заплатили за придбання акцій. Їхні особисті активи не ставляться під загрозу, навіть якщо корпорація збанкрутує. Право обмеженої відповідальності помітно полегшує завдання корпорації в залученні грошового капіталу.

4. Завдяки особливому механізму залучення грошового капіталу корпорації легше нарощувати його обсяг, а також реалізувати переваги об'єднання капіталів. Велика корпорація може залучати спеціалізовані кадри в кожну з цих сфер і тим самим досягати більшої ефективності. Це сприяє більш раціональному розподілу кадрів між підприємствами корпорації.

5. Корпорації, згідно з прийнятими постановами, не мають часових обмежень свого існування. Передача власності корпорації через продаж акцій не підриває її цілісності, тобто корпораціям властива певна стабільність, якої не вистачає іншим формам бізнесу, що відкриває можливість перспективного планування і росту.

6. Підвищення технологічності виробництва і прискорення оновлення основних засобів.

7. Завершеність організаційного оформлення, регламентованість відповідальності та повноважень, професіоналізм управління на основі систематичного розподілу функцій контролю між підсистемами управління.

8. Необмеженість сфери діяльності та зниження ризику [5].

Однією з серйозних завад на шляху становлення українських корпорацій стали відсталість і низький рівень діяльності багатьох підприємств, що пов'язано з недостатністю і браком власного капіталу. Переділ і перерозподіл власності нерідко є нормальними та ефективними механізмами корпоративного управління і контролю, проте захоплення тими чи іншими особами насильницьким чи іншим незаконним шляхом фактичного і юридичного контролю над підприємствами в кінцевому рахунку створило умови для зростання нестабільності та невизначеності в усій національній економіці. Не були введені в дію такі ефективні зовнішні механізми корпоративного контролю, як поглинання, злиття, банкрутство, ринок цінних паперів. Поряд із цим не було забезпечено одне з найголовніших завдань ефективності корпорацій – реальний контроль над фінансовими потоками.

Окремі структурні одиниці корпорації є відповідальними за якусь окрему частину реалізації спільної мети. Групи підприємців, які успішно працюють, перетворюються в бізнес-одиниці, що несуть відповідальність за підприємницький дохід певної схеми в рамках своєї продуктової ринкової комбінації. Групи людей, об'єднані в ці та інші первинні структури, утворюють команди, що розвиваються самостійно. У цих умовах якість підприємництва стає вирішальним фактором забезпечення стійкої конкурентоспро-

можності корпорації. Специфіка корпоративних форм, основні моменти яких розкрив Т. Петерс, в тому, що вони є стратегічними. Під стратегічним підприємництвом автор розумів синтез передбачення підприємцем майбутнього корпорації на основі інтуїції, евристичних здібностей і стратегічного управління [9]. Водночас однією з особливостей корпоративного розвитку є нерозуміння їхніми керівниками того, що собою являють корпоративна культура, підприємницька етика, загальноприйняті правила соціально-економічної політики, незнання принципів корпоративної поведінки і т. д. В Україні відсутні науково обґрунтовані та апробовані положення з перспективного розвитку корпорацій, реструктуризації діяльності, забезпечення рівних умов функціонування всіх підрозділів, не вироблено принципів розподілу доходу. Розробці стратегій розвитку, управлінню змінами, пошуку варіантних рішень уникнення ризиків приділяється недостатня увага з боку перших керівників, тому більшість українських підприємств не має стратегічної концепції. Це неминуче призводить до розпорошення сил і погіршення керованості всіма матеріальними, фінансовими, людськими, у тому числі інтелектуальними ресурсами. Такий стан справ негативно впливає на перспективи розвитку компаній, їхні можливості зберегтися як ефективні та конкурентоспроможні господарські структури. Особливості стратегії сучасної великої корпоративної структури визначаються, на думку автора, специфікою великих корпорацій підприємницького типу; мобільністю зовнішнього середовища світового корпоративного підприємництва; невідповідністю зовнішнього середовища України міжнародним нормам; нерівними економічними умовами вже створених та нових українських корпоративних систем; диспаритетом цін на продукцію великих корпорацій і можливістю їхнього впливу на інші структури; більш розвинутою інфраструктурою ринку і значною його нішею для вже існуючих корпорацій.

Висновки. Вектор національної організаційно-управлінської діяльності макроекономічного рівня повинен бути спрямований у бік розвитку корпорацій, що мають магістральне значення для економічного зростання виробництва, випуску конкурентоспроможної продукції, престижної на міжнародному рівні, зниження ступеня безробіття, підвищення купівельної спроможності населення і поліпшення якості його життя. Зважаючи на низку відзначених труднощів, які встановлено в ході дослідження, до теперішнього часу корпоративне підприємництво є ключовою проблемою харчової промисловості, оскільки воно вважається перспективним напрямом розвитку національної економіки.

Створення українських корпорацій дасть змогу певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтер-

націоналізації їхнього виробництва й капіталу, інтеграції України у світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андронов В.В. Корпоративный менеджмент в современных экономических отношениях / В.В. Андронов. – М. : Экономика, 2013. – 185 с.
2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 2011. – 300 с.
3. Большой коммерческий словарь / Под ред. Т.Ф. Рябовой. – М. : Война и мир, 1996. – 450 с.
4. Довгань Л.Є. Корпоративне управління : [навч. посіб.] / Л.Є. Довгань, В.В. Пастухова, Л.М. Савчук. – К. : Кондор, 2015. – 345 с.
5. Жерноклеев Н.Н. Организационно-экономические основы комплексного развития районного АПК (на примере Харьковской области) : [монография] / Н.Н. Жерноклеев. – Х. : ФЛП Либуркина Л.М., 2014. – 245 с.
6. Лозовский Л.М. Универсальный бизнес-словарь / Л.М. Лозовский, Б.А. Райзберг, А.А. Ратновский. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 340 с.
7. Адинцев О.В. Наслідки діяльності ТНК у світі / А.В. Адинцев // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2014. – № 73. – Ч. 1. – С. 84–86.
8. Мельник Ю.Ф. ТНК на міжнародному ринку послуг в умовах циклічного розвитку світової економіки / Ю.Ф. Мельник // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2015. – № 5. – С. 307–310.
9. Peters T.J. In Search of Excellens / T.J. Peters, H.W. Robert. – New-York : Harper and: Row, 1982. – 140 p.